

***Posudek na diplomovou práci Bc. Miroslava Lacka Repatriácia Čechov a Slovákov po
skončení prvej svetovej vojny***

Diplomant si zvolil zajímavé téma reemigrace Čechů a Slováků po první světové válce. Soustředil se na reemigraci z oblastí, které byly původně součástí habsburské monarchie, jmenovitě na Rakousko, Maďarsko a Polsko. Zaměřil se tedy na specifický způsob migrace obyvatelstva, které bylo do určitého časového bodu součástí vyššího celku, i když se identifikovalo s jinou nacionální entitou. Míru této identifikace lze analyzovat právě na příkladu repatriace. Lacko svou práci vymezil léty 1918–1923, kdy byla nová republika již etablována a zabezpečena, hranice byly ujasněny a poválečná nejistá doba končila vstupem do období hospodářské prosperity. Podstatou jeho práce je analýza činnosti státních institucí, především ministerstev zahraničních věcí, sociální péče a vnitra, které měly v gesci repatriaci obyvatelstva, přičemž autor nejdůležitější roli přičítá právě ministerstvu zahraničních věcí. Neopomíjí ani jiné organizace, které se zajímaly o přistěhovalce a staraly se o jejich začlenění (Kostnická jednota, Červený kříž). Téma práce je dobře stanoveno, také její členění a časové ohraničení je přehledné a logické.

V úvodu se autor věnuje situaci v Rakousko-Uhersku před první světovou válkou a pohybu obyvatelstva, a to jak za hranice, tak uvnitř monarchie. Problematiku migrací začleňuje do kontextu první světové války, kterou vidí jako prolog pro rozsáhlé migrační procesy a geopolitické změny po roce 1918. Období první světové války a prvním poválečným letům ve střední Evropě se věnuje v první kapitole. Soustřeďuje se především na ekonomické, sociální a národnostní změny v této oblasti, které jsou mu východiskem pro kladení otázek, do jaké míry byla země připravená a ochotná přijímat nové obyvatelstvo. Dochází k závěru, že příchod českých a slovenských repatriantů byl, především z nacionálního hlediska, přijímán pozitivně. Zkoumání akceptance nově příchozích a „ověřování“ jejich české identity poskytuje další možnosti výzkumu v oblasti vytváření československé státní identity. Otázku jednání pařížské mírové konference a poválečné tvorby hranic, která je již dobře v historiografii zpracována, opomíjí, i když její připomenutí by bylo zajímavé právě z hlediska přeshraničního pohybu. Pro tuto kapitolu autor využívá základních kompendií.

Druhá kapitola *Češi a Slováci v okolitých krajinách ako emigranti a re-emigranti* vychází z výzkumů Jaroslava Vaculíka a je již postavena na vlastním archivním výzkumu autora, provedeném v Národním archivu a v Archivu Ministerstva zahraničních věcí.

Soustředuje se na příčiny vystěhovalectví (koneckonců již zmíněné v úvodu) a reemigrace. Zde by bylo vhodné se ještě podívat na studie Zdeňka R. Nešpora o migracích a reemigracích. Správně připomíná vliv jak československé pozemkové reformy tak hospodářské situace v nástupnických zemích. V tomto případě se dá dobře aplikovat teorie push-pull. Do této kapitoly je včleněna i analýza činnosti Kostnické jednoty, která viděla v přílivu reemigrantů možnost posílení evangelického hnutí.

Těžiště práce je v analýze činnosti ministerstev zahraničních věcí, sociální péče a vnitra a dalších státních i nestátních institucí (kupř. prezidium ministerské rady), kterou diplomant dělá především na základě archivních pramenů a které jsou věnovány třetí a čtvrtá kapitola. Zde se zaměřuje na samotnou organizaci repatriace (logistika) a na problémy, které vyvstaly po návratu Čechů a Slováků a se kterými se museli vyrovnávat jak reemigranti, tak státní správa. Především to byla otázka zaměstnanosti, bytová a přidělování občanství. Tady se autor dotýká problematiky národní identity (popř. identifikace se státem), její demonstrace i obtížného určování. Řešení uvedených problémů uvádí na příkladu dvanácti slovenských dělníků a horníků repatriovaných z Maďarska a jejich začleňování do společnosti na Slovensku.

Díky druhu pramenů, které zvolil, se jeho analýza týká především pohledu státní správy na průběh repatriace. Práce v tomto ohledu skýtá další možnosti rozšíření, kupř. pohled místních občanů na nově příchozí či přístup jednotlivých politických stran. Zde by bylo ovšem nutné rozšířit pramennou základnu a to nebylo úkolem předložené práce.

Přínos Lackovy analýzy vidím v potvrzení státního zájmu na posílení českého a slovenského etnika, především v pohraničních oblastech. Další zajímavou oblastí jeho výzkumu je metoda přidělování státního občanství a kritéria, která byla zvolena. Na druhé straně je relevantní autorova připomínka, že značná část žadatelů o československé občanství byla vedena unilitárními, existenčními zájmy, přičemž byl rozdílný přístup státu k žadatelům podle jejich majetnosti. Navíc rezonovala otázka loajality k novému státu, která se v nově založené republice vnímala velmi citlivě. Zde byl důraz kladen na repatriaci z Rakouska, která byla hodnocena i jako jakýsi způsob „odrakouštění“.

Autor by se měl vyvarovat zjednodušeným pohledům a soudům: „V případě Československa to byli Česi a Slováci, kteří na základe idey čechoslovakismu vytvorili tzv. československý národ, kterým tak predčili početnú nemeckú a maďarskú menšinu ve svojom štáte, ktoré nezdieľali spolu s nimi myšlienky o existencii Československa.“ (11–12). Bylo by také lépe citovat přímo z primárního zdroje než publikace a v soupise pramenů odkazovat standardně na archivní fondy.

Jak již bylo řečeno, diplomant dobře zvolil téma i vhodně strukturoval práci. Též oceňuji archivní výzkum a analytický přístup k archivním materiálům. Přehled literatury i metodologický rozbor byl mohl být však podle mého soudu prohlouben a rozšířen. Práce odpovídá nárokům kladeným na diplomovou práci a doporučuji ji k obhajobě. Práce má potenciál být po dopracování podána jako rigorózní práce.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Dagmar Hájková', with a long horizontal flourish extending to the right.

PhDr. Dagmar Hájková, Ph.D.

Praha, 10. 9. 2013